

Abstrakt

Počátek okupace českých zemí 15. března 1939 byl bezprostředně spojen s řadou otázek politického, hospodářského a sociálního charakteru. Pro to, aby byl zajištěn hladký chod všech těchto oblastí, bylo v první řadě nezbytné ovládnout a kontrolovat činnost všech správních orgánů, které měly na výkon těchto záležitostí přímý vliv.

V první fázi okupace došlo k vytvoření provizorní vojenské správy, během níž byly položeny základy pro další vývoj okupačních orgánů. Vedle této pozdější dvoustupňové německé správy, která měla na starosti záležitosti německého obyvatelstva a dozor nad protektorátními úřady, fungovala i nadále správa autonomní. Ta ovšem postupně začala podléhat vlivu německé moci.

Postupem času se ukázalo, že německá správa je již natolik přebujelá a nevykonná, že je třeba přistoupit k určité reformě. Hlavním iniciátorem těchto opatření byl zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich, který byl ovšem do Protektorátu Čechy a Morava poslán ze zvláštním úkolem nastolit zde pořádek. Cílem této jeho reformy bylo nejen snížit počet okupačních úřadů, ale i jejich zaměstnanců na minimum tak, aby mohli být využiti pro potřeby válečné na frontě. Situace byla zjednodušena skutečností, že autonomní orgány byly již německými úředníky značně prostoupené, takže jejich ovládnutí nezpůsobovalo výraznější komplikace.

Zrušení většiny prvoinstančních úřadů pro německé obyvatelstvo, přenesení jejich značných kompetencí na autonomní orgány z příkazu říše a reforma bezpečnostní policie byly přerušeny zprávou o atentátu na Heydricha. Velkou neznámou byla otázka jeho nástupce, který by potřebné změny uskutečnil. Navzdory veškerým ambicím a nárokům, které si na post zastupujícího říšského protektora činil dosavadní státní tajemník Karl Hermann Frank, byl nakonec do funkce jmenován Kurt Daluege. Přestože mezi oběma fungovala značná mocenská rivalita, podařilo se jim plánované a již započaté reformy z velké části realizovat.

Válečná situace na východní frontě na přelomu let 1942 a 1943 a zvláště porážka německých vojsk a jeho spojenců v bitvě u Stalingradu způsobily obrat v dosavadní okupační politice říše. Na území protektorátu byla vyvolána potřeba veškerých dostupných fyzických a materiálních sil při současném zachování klidu tohoto pro válečné potřeby důležitého území. Současně byla Frankem opětovně vyvolána otázka nového možného uspořádání ve vedoucí pozici protektorátu. Po četných návrzích a jednáních, ale i odkladech nakonec Hitler souhlasil se vznikem Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu, do jehož čela dosadil ambiciózního Franka. V praxi tato změna znamenala, že nově dosazenému říšskému protektorovi Wilhelmu Frickovi byly ponechány jen reprezentační funkce, zatímco výkon reálné politiky v protektorátu plynule přešel na německého státního ministra. Frank tak v roce 1943 plně dosáhl vrcholu svého mocenské úsilí a vedoucího postavení, o které usiloval od počátku okupace českých zemí.